

ՔՐԻՍՏԻՆԵ ԹՈՒՄԱՆՅԱՆ

ՀՀ «Դատախազության դպրոց» ՊՈԱԿ-ի և Հայ-Ուսական (Սլավոնական) համալսարանի դասախոս, իրավաբանական գիտությունների թեկնածու

**ՀՀ ՔՐԵԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ
ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ
ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՄՇԱԿՈՒՅԹԻ
ՀՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐԻ ՊԱՀՊԱՆՈՒԹՅԱՆ
ՈԼՈՐՏՈՒՄ**

Իրավաբանական գիտության մեջ քրեական քաղաքականության հիմնախնդիրները դեռևս վաղ ժամանակներից բավականին մեծ ուշադրության են արժանացել: Նշված հիմնախնդիրների ուսումնասիրությունն ունի գործնական կարևոր նշանակություն: Այն նպաստում է հանցավորության դեմ պայքարի առավել արդյունավետ միջոցների ու եղանակների, ինչպես նաև օպտիմալ ուղղությունների մշակմանը:

Իրավաբանական գրականության մեջ առկա են քրեական քաղաքականության մի շարք սահմանումներ¹, որոնց հիման վրա այն կարելի է բնորոշել որպես հանցավորության դեմ պայքարին ուղղված պետական քաղաքականություն, որի հիմնական նպատակն է քրեախրավական, քրեադատավարական, քրեակատարողական, քրեաբանական և քրեախրավական միջոցների ու մեթոդների կիրառման եղանակով հանցավորության մակարդակի առավել հնարավոր նվազեցումը:

Ներկայումս ՀՀ քրեական քաղաքականությունը հիմնվում է հանցավորության դեմ պայքարին ուղղված միջազգային իրավական ակտերի դրույթների, ՀՀ Սահմանադրության, օրենքների, ինչպես նաև հանցավորության դեմ պայքարի և ազգային անվտանգության ապահովման հարցերով ՀՀ Նախագահի հրամանագրերի և ՀՀ Կառավարության որոշումների վրա:

Ինչ վերաբերում է պատմության և մշակույթի հուշարձանների քրեախրավական պահպանությանը, ապա նշենք, որ հանցավորության դեմ պայքարի շրջանակներում այն համեմատաբար երիտասարդ ուղղություն է, քանի որ մարդկության կողմից պատմամշակութային ժառանգության հանդեպ (նախ և առաջ անտիկ

շրջանի) հետաքրքրությունն առաջացել է Վերածննդի ժամանակաշրջանում, իսկ պատմության և մշակույթի հուշարձանների պահպանությանն ուղղված միջոցառումները ձևավորվել և իրենց իրավական հիմքերն են ստացել XIX դարում Եվրոպայում:

Պատմության և մշակույթի հուշարձանների պահպանությունը մշակութային և պատմական նշանակություն ունեցող օբյեկտների պահպանմանն ու պաշտպանությանն ուղղված միջոցառումների համակարգ է: Այդ միջոցառումները ներառում են հուշարձանների հետազոտությունը, նրանց արժեքի գնահատումը, պաշտոնական կարգավիճակի շնորհումը, վերականգնումն ու ամրակայումը:

ՀՀ գործող քր.օր-ի 264-րդ հոդվածը պատասխանատվություն է սահմանում պատմության և մշակույթի հուշարձաններ ոչնչացնելու կամ վնասելու համար, այն է՝ պետության պահպանության տակ գտնվող պատմության, մշակույթի հուշարձանները, ինչպես նաև պատմական կամ մշակութային առանձնակի արժեք ունեցող առարկաները կամ փաստաթղթերը ոչնչացնելու կամ վնասելու համար:

Պատմամշակութային հուշարձանների հասկացությունը և տեսակները տրվում են «Պատմության և մշակույթի անշարժ հուշարձանների ու պատմական միջավայրի պահպանության և օգտագործման մասին» 1998թ. նոյեմբերի 11-ի ՀՀ օրենքում: Նշված օրենքի 1-ին հոդվածի համաձայն՝ պատմության և մշակույթի անշարժ հուշարձաններ են պետական հաշվառման վերցված պատմական, գիտական, գեղարվեստական կամ մշակութային այլ արժեք ունեցող կառույցները, դրանց համակառույցներն ու համալիրները՝ իրենց գրաված կամ պատմականորեն իրենց հետ կապված

տարածքով, դրանց մասը կազմող հնագիտական, գեղարվեստական, վիպագրական, ազգագրական բնույթի տարրերն ու բեկորները, պատմամշակութային և բնապատմական արգելոցները, հիշարժան վայրերը՝ անկախ պահպանվածության աստիճանից:

Ինչ վերաբերում է առանձնակի արժեք ունեցող առարկաներին կամ փաստաթղթերին, ապա դրանք սահմանվում են ՀՀ կառավարության 2005 թվականի հոկտեմբերի 13-ի N 1643-Ն որոշմամբ հաստատված ցանկով, որը ներառում է Հայաստանի Հանրապետության մշակութային ժառանգության առանձնակի արժեքավոր 19 անուն մշակութային արժեքներ:

Որպես ուսումնասիրվող հանցագործության որակյալ հատկանիշ՝ ՀՀ քր.օր-ի 264-րդ հոդվածի 2-յու մասով նախատեսվում է առանձնակի արժեք ունեցող օբյեկտների կամ հուշարձանների նկատմամբ ոտնձգություն:

Օբյեկտների կամ հուշարձանների առանձնակի արժեքավորությունը պարզելու համար, կարծում ենք, կրկին հարկավոր է անդրադառնալ «Պատմության և մշակույթի անշարժ հուշարձանների ու պատմական միջավայրի պահպանության և օգտագործման մասին» ՀՀ օրենքին, որի 6-րդ հոդվածը սահմանում է հուշարձանների տեսակները: Նշված հոդվածի համաձայն՝ հուշարձաններն ըստ արժեքավորման չափանիշների դասակարգվում են հանրապետական և տեղական նշանակության:

Հանրապետական նշանակության հուշարձանների կարգին են դասվում ժողովրդի պատմության, նրա նյութական և հոգևոր մշակույթի նշանակալի հուշարձանների բարձրարժեք, հնագույն, տիպական կամ հազվագյուտ նմուշները, իսկ տեղականի կարգին՝ հանրապետության որևէ տարածաշրջանի պատմությունն ու մշակույթը, տեղական առանձնահատկությունները, բնութագրող հուշարձանները:

Վերոնշյալ օբյեկտների կամ հուշարձանների առանձնակի արժեք ունենալու չափանիշներից մեկն է: «Պատմության և մշակույթի անշարժ հուշարձանների ու պատմական միջավայրի պահպանության և օգտագործման մասին» ՀՀ օրենքի 6-յու հոդվածում նշվում է նաև, որ «պատմամշակութային բացառիկ արժև ունեցող հուշարձանները միջազգային մակարդակով սահմանված չափանիշ-

ներով կարող են սահմանված կարգով ընդգրկվել համաշխարհային մշակութային ժառանգության ցուցակում»:

Այսինքն՝ ուսումնասիրվող օբյեկտի իմաստով, հուշարձանները կարող են ունենալ նաև միջազգային կամ համաշխարհային նշանակություն:

Ընդ որում համաշխարհային մշակութային ժառանգության ցուցակում ընդգրկվելը հուշարձանի արժեքի բարձրագույն աստիճանն է համարվում:

ՀՀ քր.օր-ի 264-րդ հոդվածի 3-րդ մասը պատասխանատվություն է սահմանում պատմության, մշակույթի հուշարձանները, ինչպես նաև պատմական կամ մշակութային առանձնակի արժև ունեցող առարկաների կամ փաստաթղթերը անզգուշությամբ ոչնչացնելու կամ վնասելու համար, եթե այդ արարքները պատճառել են խոշոր վնաս: Նշված հոդվածի 4-րդ մասը՝ նույն արարքների համար, որոնք կատարվել են առանձնակի արժեք ունեցող օբյեկտների կամ հուշարձանների նկատմամբ կամ պատճառել են առանձնապես խոշոր վնաս, նախատեսում է ավելի խիստ պատիժ:

Կարծում ենք՝ ՀՀ քր.օր-ի 264-րդ հոդվածի ձևակերպումը հաջող չէ: Նախ, ուսումնասիրվող հոդվածի առաջին մասում որպես հանցագործության առարկա խոսվում է ինչպես հուշարձանների, այնպես էլ առանձնակի արժեք ունեցող առարկաների կամ փաստաթղթերի մասին: Օրենսդրի մոտեցումն այս առումով անհասկանալի է, քանի որ առանձնակի արժեք ունեցող առարկաների կամ փաստաթղթերի հափշտակության, ինչպես նաև այդ ընթացքում դրանք անզգուշությամբ վնասելու կամ ոչնչացնելու պարագայում որպես հանցագործության օբյեկտ է դիտում սեփականությունը: Բացի այդ անհասկանալի է նաև «առանձնակի արժև ունեցող օբյեկտներ կամ հուշարձաններ» հասկացությունը: Մեր կողմից տրրվում է այս հասկացության դոկտրինալ մեկնաբանությունը, սակայն՝ որպես հանցագործության որակյալ հատկանիշ, հոդվածում անհրաժեշտ է առավել հստակ օրենսդրական սահմանում: Եվ վերջապես, նշված հոդվածը միաժամանակ պատասխանատվություն է սահմանում դիտավորյալ և անզգուշ հանցագործությունների համար՝ նախատեսելով խոշոր և առանձնապես խոշոր վնաս, որը տվյալ պարագայում չի բխում քրեական օրենսգրքի ընդունված կառուցվածքից:

«Արունջայի հիման վրա հնարավոր ենք համարում, պատմության և մշակույթի հուշարձանների պահպանության ոլորտում քրեական քաղաքականության զարգացման, ինչպես նաև ՀՀ քրեական օրենսդրության կատարելագործման նկատառումներով, ներկայացնել հետևյալ առաջարկությունները:

ՀՀ քր.օր-ի 264-րդ հոդվածի 1-ին մասի դիսպոզիցիան առաջարկում ենք շարադրել հետևյալ կերպ. «1.Պետության պահպանության տակ գտնվող պատմության և մշակույթի հուշարձանները դիտավորությամբ ոչնչացնելը կամ վնասելը՝ պատժվում է...»:

ՀՀ քր.օր-ի 264-րդ հոդվածի 2-րդ մասը կարելի ներկայացնել այսպիսի խմբագրությամբ.

«2.Նույն արարքը, որը կատարվել է համազգային (հանրապետական) նշանակության հուշարձանների նկատմամբ՝ պատժվում է...»:
Կարծում ենք՝ նպատակահարմար է նաև, որ-

պես հատկապես որակյալ հատկանիշ ՀՀ քր.օր-ի 264-րդ հոդվածի 3-րդ մասով նախատեսել հետևյալը.

«3.Սույն հոդվածի առաջին մասով նախատեսված արարքը, որը կատարվել է համաշխարհային նշանակության հուշարձանների նկատմամբ պատժվում է...»:

Բացի այդ, նույն սկզբունքով առաջարկվում է ՀՀ քրեական օրենսգրքում ընդգրկել 264¹-րդ հոդվածը, որը պատասխանատվություն կսահմանի պատմության և մշակույթի հուշարձանները անզուգույթյամբ ոչնչացնելու կամ վնասելու համար:

Կարծում ենք՝ վերը նշված առաջարկությունները կնպաստեն պատմության և մշակույթի հուշարձանների քրեախրավական պաշտպանությանը, ինչպես նաև մշակութային արժեքների պահպանության ոլորտում քրեական քաղաքականության ամրապնդմանը:

¹ Տե՛ս, օրինակ, Уголовное право / Под ред. Л.Д. Гаухмана, А.А. Энге пьарга, – М.: АО “ЦентрОрИнфоР”, 2002. С. 4; Аветисян С.С. <http://www.concourt.am/hr/ecl/vestnik/3.17-2002/Avetisyan.htm>; Лопашенко П.А. Основы уголовно-правового воздействия: уголовное право, уголовный закон, уголовно-правовая политика. – СПб.: Издательство Р. Аеланова “Юридический центр Пресс”, 2004. С. 269; Львович Е.В. Должностное злоупотребление: проблемы криминализации, квалификации и отграничения от правонарушений: Монография. Саратов: Изд-во ГОУ ВПО “Саратовская государственная академия права”, 2005. С. 24; Мишкочекий Е.М. О понятии уголовной политики и некоторых проблемах ее информационного обеспечения // Проблемы социологии уголовного права: Сборник научных трудов. М., 1982. С.68; Молодцов А.С., Благов Е.В. Понятие и основные направления уголовной политики и участие общественности в борьбе с преступностью. Ярославль, 1987. С. 3; Козяева Е.В. <http://sartraece.sgap.ru/Main/Personalities/kobzeva.htm>.

² ՀՀ քրեական քաղաքականության մասին ամսվել մանրամասն տե՛ս. Туманян К.Р. Актуальные проблемы современной уголовной политики Республики Армения // Годичная научная конференция. Сборник научных статей. Ер.: Изд-во РАУ, 2008. С. 472-480.

³ Համաշխարհային մշակութային ժառանգության ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի ցուցակում ընդգրկված են այնպիսի հայկական հուշարձաններ, ինչպիսիք են՝ Հաղպատ և Սանահին վանքերը, Էջմիածնի եկեղեցին և համալիրը, Ջվարրոցի հնագիտական պեղումները, Գեղարդի վանքը, Ազատ գետի վերին հովիտը, Նորավանքի համալիրը: